

Menderes'in İdamının Hesabını Kimden Sormalıyız?

Mücahit GÜLTEKİN, 27 Mayıs 2020

<http://www.islamianaliz.com/m/3840/menderesin-idaminin-hesabini-kimden-sormaliyiz>

Adnan Menderes'in Amerikan yanlısı politikalar izlediğine ilişkin bir şüphe yoktur. Hatta denilebilir ki, "Türk-ABD ilişkilerinin altın yılları" onun döneminde yaşanmış; ABD'nin Türkiye üzerindeki yapısal/kurumsal hegemonyası onun döneminde güçlenmiştir. O halde, şu soru anlamlıdır: Amerika'nın hegemonyasında olan bir ülkede "Amerika yanlısı" bir Başbakan niçin idam edilmiştir?

Yassıada'ya bakarsak idam sebebi, Anayasa'yı ihlal. Anayasa'yı ihlal davasında; Kırşehir'in ilçe yapılması, CHP'nin mallarına el konulması, Vatan Cephesi ve Tahkikat Komisyonu'nun kurulması, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanması gibi hepsi "totaliter" uygulamalara indirgenebilecek suçlamalar söz konusudur. Menderes'in niçin bunları yaptığı ayrı bir yazının konusudur. Burada, Menderes'i idama götüren süreçte yaşanan ama pek altı çizilmeyen noktaları vurgulamak istiyorum. Bu olaylar dikkatli bir şekilde takip edildiğinde idamın arkasında ABD'nin ellerini görmek mümkündür. Madde madde gitmeye çalışacağım, olabildiğince özetleyerek:

1. Menderes daha başbakan olur olmaz, ABD önüne, Thornburg Raporu'nun devamı olan Barker Raporu'nu koymuştur. Bu raporlar Türkiye ekonomisinin sınırlarını çizmekte, devletin ekonomiye müdahalesini sınırlandırmakta, ülkenin yabancı sermaye için cazip hale getirilmesini istemekte ve Türkiye'ye "Avrupa'nın manavı olma" rolü vermektedir. Örneğin Thornburg Raporu'nda "Bir kısım saban, taşıma araçları, el aletleri gibi basit mallar Türkiye'de imal edilebilir." deniliyor ve yatırım yapılmaması gereken alanlar tek tek sıralanıyordu. Hatta Rapor'da yapımı devam eden "Sarıyar Barajı"nın bitirilebileceği ama bundan sonra bu tür büyük barajlar yapılmaması isteniyordu. ABD, Türkiye'de "yardımla bağımlılık" denilen bir model uygulamaktaydı.

Menderes 1954 seçimlerinde, hâlâ kırılmayan bir rekora imza atmış, %58,4 oy alıp, Meclis'e 503 vekil sokmuştu. CHP'nin vekil sayısı 31'di. Böylesine büyük bir halk desteğini arkasına alan Menderes, bu raporlarda çizilen sınırları zorlamaya başlamıştı.

1954'ten sonra Türkiye'de ekonomi bozulmaya başladı. ABD kredi ve yardımları kesti. Özellikle 1957'den sonra büyük bir sorun başladı. Enflasyon arttı. İthal malların bir çoğu bulunmuyordu. Karaborsa ve yokluklar tekrar başgösterdi. 1957'de DP'nin oylarının düşmesinde ekonomik göstergelerin önemli bir rolü olmuştu. Ekonomik yardım için gittiği son ABD gezisinden de elleri boş dönmüştü. Menderes çözümü, Moskova'da arayacaktı.

2. Menderes, 11 Nisan 1960 tarihinde Moskova'yı ziyaret edeceğini resmen açıkladı. Dahası Kruşçev de Türkiye'ye gelecekti. Darbeden 19 gün önce, 8 Mayıs 1960 tarihinde New York Times Gazetesi'nin Menderes'in bu kararına verdiği tepki bu ziyaretin hiç gerçekleşmeyeceğini ima ediyordu: "Menderes, politikasını değiştirmedeği takdirde olayların nasıl gelişeceği bilinemez." Dönemin koşulları düşünüldüğünde Menderes'in Moskova ziyareti büyük bir olaydı.

3. Menderes'i idama götüren olaylardan biri de "güvenlik politikaları"yla ilgilidir. 1993'te "karanlık güçler" tarafından cinayete kurban giden Uğur Mumcu, 1987'de, Yassıada'nın "gizli oturumlarındaki" tutanaklarını yayınlar. Türkiye Yassıada'nın gizli kalmış çok önemli bir yönünü o zaman öğrenir. O yıllarda MİT mensuplarının maaşları CIA tarafından ödenmektedir. ABD'den istediği yardımları alamayan Menderes, Moskova'ya yöneldiği yetmiyormuş gibi bir de buna müdahale etmiş ve MİT'in maaşlarının CIA tarafından ödenmesi engellemek istemiştir. Yani, Menderes ABD'nin istihbarat üzerindeki kontrolüne müdahale etmek istemişti ve bu, ABD tarafından kabul edilemeyecek bir şeydi.

4. Menderes'in idamına giden süreçte yaşanan ilginç olaylardan biri de "Pulliam Davası" olarak bilinir. 1958-1970 yılları arasında Associated Press'in başkanlığını da yürütmüş olan Eugene Collins Pulliam 1959'da Türkiye'ye gelir, Menderes'ten randevu ister. 3 gün bekletildikten sonra kendisine randevu verilmez. Türkiye'ye geldiğinde Cumhurbaşkanı'yla bile rahatça görüşen ABD'li gazeteciler için bu sindirilmesi güç bir şeydir. Pulliam ülkesine geri döndüğünde zehir zemberek bir yazı kaleme alır. Yazının başlığı "Quarter to Twelve for Turkey" (Türkiye İçin Saat 12'ye Çeyrek Var)'dır. Bu başlık "yolun sonu" anlamına gelen bir deyimdir. Yazı ABD'de 73 gazete tarafından alıntılanarak milyonlarca okuyucuya ulaştırılır. Yazının Türkiye'deki distribütörlüğünü Vatan Gazetesi'nin başyazarı Ahmet Emin Yalman yapar.

5. Yassıada'da "don davası", "bebek davası", "mama davası" gibi magazin konular bile dava konusu olurken Kore Savaşı ve İkili Anlaşmalar hiç gündeme gelmemişti. Bu nokta hayli önemlidir. Çünkü Menderes Hükümeti bir tugay askeri Meclis'e danışmadan Kore'ye göndermiş; ABD'yle Meclis'ten geçirilmeyen pek çok İkili Anlaşma imzalanmıştı. ABD bu anlaşmalar yoluyla Türkiye'ye yerleşmiş ve yine bu anlaşmalar gereği Türkiye'de suç işleyen pek çok ABD'li cezalandırılmamıştı. İşte böylesine hayati iki mesele niçin Yassıada'da dava konusu edilmemişti?

Şevket Süreyya Aydemir Menderes'in Dramı'nda bu soruya dikkat çeker. Ona göre ikili anlaşmalarla ülkenin iç emniyetinin tek taraflı olarak yabancı bir ülkenin eline bırakılması "ağır" ve "emsali görülmemiş" bir anayasa ihlaliydi. Başka bir ifadeyle bunlar, "Anayasa ihlalinin kralı"ydı. Acaba Yassıada Başsavcılığı'nın haberi yok muydu? "Vardı" diye cevap verir, Aydemir. 53 anlaşma savcılığa verilmişti ama dava açma yetkisi soruşturma kurulundaydı. Peki, niçin dava açılmamıştı? Aydemir'in buna verdiği cevabı aynen

aktarıyorum: "Bu anlaşmaların, teşkil ettiği muazzam suça rağmen mahkemeye getirilmesi ise, hükümetin dış münasebetlerinin, bir nevi açıklanması ve muhakemesi mahiyetini alacaktı. Bu elbette ki uygun görülmezdi. Eğer mahkemeye getirilse, neticesi önemli bir kadro için çok ağır olması tabii olan ve fakat Demokrat iktidar devrinin icraat yekununa giren bu ef'alın ortaya dökülmesi, bu endişeyle saklandı. Arşivlerde tutuldu."

Aydemir'in kritik vurgusu dikkatinizi çekmiş olmalı. Ortada muazzam bir suç vardı ama bu suç sadece Menderes'in değildi ki! Eğer bunlar dava konusu olsaydı, neticesi "önemli bir kadro için çok ağır" olacaktı. Dahası, ABD'nin kendisi tartışma konusu olacaktı. Buna ne ABD, ne de ortakları izin verirdi. O yüzden Aydemir'in dediği gibi, bunlar saklandı, arşivlerde tutuldu.

6.Yassıada yargılamalarına ilişkin çok önemli bir husus DP kurucularından sadece Menderes'in idam edilmiş olmasıdır. Örneğin DP'ye sonradan dâhil olan Fatin Rüştü Zorlu idam edilirken, Fuat Köprülü hiç ceza almamış, salıverilmiştir. Hâlbuki Köprülü 6-7 Eylül olaylarında hükümet sözcüsüdür ve Hükümet'in uygulamalarını destekleyen beyanatları vardır. Sebebi, bilmeyenler için şaşırtıcıdır: ABD'den gelen bir mektup. Milli Birlik Komitesi'ne gönderilen 14 Ekim 1960 tarihli mektup, Köprülü'nün NATO için verdiği emeklere değiniyor ve MBK'nın "acele" olarak buna dikkatini çekiyordu. Buradaki soru şudur: "Eğer ABD birini ipten alabiliyorsa bu niçin Başbakan ya da Dışişleri Bakanı olmamıştır?" Başbakan'ın niye olmadığı az çok belli. Peki ya Fatin Rüştü Zorlu?

7. Fatin Rüştü'nün Kemal Bağlum'a verdiği röportajdaki şu sözleri bu sorunun cevabını bulmamıza belki yardımcı olabilir: "Bizim en büyük hatamız kayıtsız şartsız Amerika'ya tabi olmamız. Böyle bir politika sonsuza kadar devam edemez. Türkiye sırtını Amerika'ya dayamakla hiçbir sonuca varamaz. Aksine kendimizden çok şey veririz, yine de onları memnun edemeyiz..."

Zorlu, röportajın devamında Menderes'in Moskova'ya gitmesini ikna eden kişinin de kendisi olduğunu söylüyor ve Kemal Bağlum'a şöyle diyor: "Ben de Başbakan Adnan Menderes'in Moskova'yı resmen ziyaret etmesi için gerekli girişimlerde bulundum. Bu girişimlerin özellikle Amerika'yı rahatsız ettiğini de biliyorum. Tahminime göre 1960 ortalarına doğru Adnan Menderes Moskova'ya gidecek." Zorlu'nun tahmini gerçekleşmedi; daha doğrusu gerçekleşmesine izin verilmedi.

8. Yassıada sürecinde Menderes ve arkadaşlarına karşı; insanları kıyma makinelerinde çektikleri ya da cesetleri buzhanelerde sakladıkları gibi acımasız bir psikolojik savaş yürütüldü. 27 Mayıs sabahı, okunan darbe bildirisi NATO'ya bağlılığını ilan etti. Darbe'nin Dışişleri Bakanı Selim Sarper, Rusya'dan bir yardım talepleri olmadığını, bundan sonrada böyle bir niyetleri olmayacağını açıkladı. Hemen arkasından, Thornburg ve Barker raporları doğrultusunda gerekli balans ayarları yapıldı. Menderes'ten esirgenen ABD yardımları darbe yönetimine akmaya başladı:

5 Temmuz 1960: "Amerika dün 1 milyar lira hibede bulundu. Bu yıl yüz milyon dolar yardım muhtemel."

4 Ağustos 1960: "Amerika 34 milyon dolar hibe etti. Bununun 11 milyonu akaryakıt, 6.9 milyonu çelik mamülleri ithalinde kullanılacak."

12 Ocak 1961: "Amerika bize 43 milyon dolar verdi. Bu yardım ithalat için kullanılacak. 27 Mayıs'tan beri yapılan yardım tutarı 279 milyon doları buluyor."

19 Nisan 1961: "Amerika 1 milyar liralık yeni bir yardımda bulundu."

*

Bu tablo şu soruyu sormamızı gerekli kılıyor: Menderes sağın efsanevi ismi olmasına rağmen, sağ niçin ABD'yi asli bir problem olarak görmemiş, yanında yer almıştır? 6. Filo hadiselerinden sonra, örneğin 16 Şubat 1971 tarihli Milli Mücadele Dergisi'nde Cemil Çiçek imzalı Genel Kurmay Başkanı'na ithafen yayınlanan ilanda, Çiçek, ordunun "mert sesini duymaktan büyük sevinç ve kıvanç" duyduğunu belirtiyor, orduya bağlılıklarını bildiriyordu. Bu ilandan 25 gün sonra 71 muhtırası oldu. Darbede ABD'nin eli o denli açıktı ki, İhsan Sabri Çağlayangil bile, "Bundan açık bir şey olamaz: 12 Mart'ta CIA vardır." demişti. Ne var ki, Çağlayangil anılarını yazdığı kitapta "71 Muhtırası-CIA" ilişkisinden hiç bahsetmedi. Çiçek, daha sonra hem Anavatan Partisi'nin hem de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kurucu üyelerinden oldu. Özetle, bu ülkede sağ ya da sol, eğer ortak bir noktamız olacaksa bu ABD hegemonyasına karşı durmak olmalıdır. Şöyle ya da böyle, bizi en sonunda ABD'nin yanında kümeleyen hiç bir yaklaşımın bu coğrafyada artık yeri olmamalıdır.